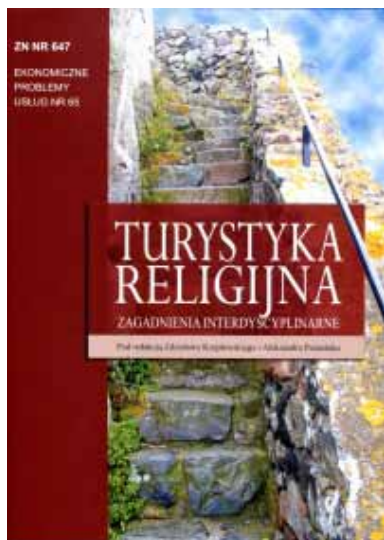

Recenzje:

Paulina Ratkowska

Turystyka religijna. Zagadnienia interdyscyplinarne

Turystyka religijna. Zagadnienia interdyscyplinarne
Pod red. Zdzisława Kroplewskiego i Aleksandra Panasiuka
Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego
„Zeszyty Naukowe” nr 647,
„Ekonomiczne problemy usług” nr 65
Szczecin 2011, 453 strony
ISSN: 1640-6818
ISBN: 1640-6818-647

Z połową maja 2011 ukazała się „Turystyka religijna. Zagadnienia interdyscyplinarne”, tom pod redakcją Zdzisława Kroplewskiego i Aleksandra Panasiuka, wydany przez Uniwersytet Szczeciński jako materiały pokonferencyjne z II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Turystyka Religijna. Spojrzenie interdyscyplinarne”, zorganizowanej przez Katedrę Zarządzania Turystyką Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług oraz Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego. Materiały te zostały wydane w formie dwóch monograficznych zeszytów naukowych, z których pierwszy – „Zagadnienia interdyscyplinarne” – obejmuje tematykę podstaw badań nad turystyką religijną, turystykę religijną jako przedmiot badań nauk społecznych, przyrodniczych i ekonomicznych, a drugi – „Atrakcje turystyki religijnej”, oprócz tytułowych atrakcji zawiera także zagadnienia związane z uprawianiem ruchu turystycznego. Jest to kontynuacja inicjatywy podjętej w 2009 roku – zarówno w kwestii organizacji konferencji, jak i wydania tomu z artykułami pokonferencyjnymi w rok później.

Tomy te, podobnie jak wszelkie inne monografie dotyczące różnych zagadnień związanych z turystyką kulturową, są jednymi z pierwszych na rynku w swoim gatunku. Stąd też wymagania przed nimi stawiane są dosyć wysokie. Chciałby się, aby naukowcy uporządkowali olbrzymi obszar, jakim niewątpliwie jest bardzo w Polsce popularna turystyka religijna, przebadali podstawowe zagadnienia z nimi związane czy stworzyli wyrazisty profil turysty religijnego - możliwie we wszystkich jego odmianach. Okazuje się jednak, że rzeczywistość w wielu punktach różni się z oczekiwaniami.

Tom pierwszy „Turystyka religijna. Zagadnienia interdyscyplinarne” został podzielony na cztery obszary badawcze: Podstawy badań nad turystyką religijną, Turystyka jako przedmiot badań nauk społecznych, Turystyka religijna jako przedmiot badań nauk przyrodniczych oraz Turystyka religijna jako przedmiot badań nauk ekonomicznych. Niestety, dobór tekstów w poszczególnych działach nie jest już taki klarowny, a na dodatek nie zawsze odpowiada zakresowi badań wyznaczonemu w tytule rozdziału.

W pierwszej części – Podstawy badań nad turystyką religijną – znajdujemy teksty: „Paweł – turysta Nowego Testamentu” autorstwa ks. Jana Flisa, „podobieństwo charakteru turystyki religijnej do koncepcji rozwoju zrównoważonego” autorstwa Marcina Łuszczycy, „Faktyczna dostępność turystyczna obiektów sakralnych jako problem turystyki religijnej w Polsce” autorstwa Armina Mikosa v. Rorscheidt, „Motywy pielgrzymek do najważniejszych sanktuariów w Polsce” autorstwa Sławomira Pytel i Elżbiety Zuzańskiej – Żyśko, „Miejsce kultu religijnego jako czynnik atrakcyjności turystycznej regionu na przykładzie sanktuarium w Piekarach Śląskich” autorstwa Tomasza Kowalskiego oraz Jacka M. Ruszkowskiego, „Perspektywy rozwoju turystyki religijnej na terenach przygranicznych w rejonie

nadbużańskim” autorstwa Bogusława Sawickiego, wreszcie „Kapliczki przydrożne szansą rozwoju lokalnej turystyki religijnej” autorstwa Jana Sikory i Agnieszki Warteckiej – Ważyńskiej.

W drugiej części – Turystyka jako przedmiot badań nauk społecznych – zamieszczono artykuły: „Współczesne znaczenie hiszpańskich festiwalów religijnych w opinii młodych polskich turystów i mieszkańców Hiszpanii” autorstwa Karoliny Buczkowskiej i Ewy Malchrowicz, „Znaczenie świętych miejsc w życiu młodzieży na przykładzie ważniejszych ośrodków pielgrzymkowych na Podkarpaciu w świetle wyników badań ankietowych” autorstwa Iwony Dudzik i Stanisława Hanejko, „Spotkanie jako narzędzie przełamania barier międzykulturowych na przykładzie światowych dni młodzieży” autorstwa Anny Kalinowskiej – Żeleźnik i Anny Lusińskiej, „Pielgrzymowanie jako typ zachowania się celowego (w świetle badań systemu wartości)” autorstwa Pawła Różyckiego, „Warunki rozwoju turystyki pielgrzymkowej w Wielkopolsce” autorstwa Natalii Tratwal – Ulgis i Jarosława Ulgis oraz „Wybrane społeczne uwarunkowania uczestnictwa młodzieży w turystyce religijnej w świetle badań empirycznych” autorstwa Agnieszki Warteckiej – Ważyńskiej i Jana Sikory.

W trzeciej części – Turystyka religijna jako przedmiot badań nauk przyrodniczych – znajdujemy teksty: „Charakterystyka i znaczenie wybranych gatunków dębów w Meksyku” autorstwa Anny Bordiuk, „Wybrane ogrody biblijne Niemiec” autorstwa Mariana Ciaciura i Anny Nowak, „Przegląd roślin leczniczych Izraela” autorstwa Agaty Flejter – Wojciechowicz oraz „kaktusy i sukulentki stosowane w lecznictwie, kulinarii i technice” autorstwa Sławomira Srenscek.

Na czwartą, ostatnią część tego tomu (Turystyka religijna jako przedmiot badań nauk ekonomicznych) składają się opracowania: „Marketingowe aspekty kształtowania produktu turystyki pielgrzymkowej” autorstwa Grażyny Dyrdy, „Bezpieczeństwo przewozów autokarowych – znaczenie dla turystyki religijnej” autorstwa Teresy Gądek – Halweny, „Samorząd terytorialny a rozwój turystyki religijnej i pielgrzymkowej w Krakowie” autorstwa Izabeli Kapery, „Możliwości i ocena wykorzystania nowoczesnych sposobów komunikacji z wiernymi przez szczecińskie parafie” autorstwa Izabeli Ostrowskiej, „Wpływ religii na wybór destynacji turystycznych na przykładzie klientów Tui Centrum Podróży w Szczecinie” autorstwa Kamili Mańko i Moniki Stolarskiej, „Wieloreligijność historii miasta Lublina jako podstawa promocji i tworzenia produktu turystycznego” autorstwa Anny Mazurek – Kusiak, „Turystyka religijna jako element oferty produktowej wybranych biur podróży” autorstwa Beaty Meyer, Agnieszki Sawińskiej i Anny Gardzińskiej, „Oratorium świętego Józefa w Montrealu jako główny ośrodek turystyki religijnej w prowincji Quebec” autorstwa Dawida Milewskiego, „Analiza działań promocyjnych realizowanych przez Polską Organizację Turystyczną w odniesieniu do oferty w zakresie turystyki religijno–pielgrzymkowej” autorstwa Jacka Olszewskiego, „Kreowanie wizerunku produktu turystycznego – obiekt za pomocą stron internetowych na przykładzie szczecińskiej bazyliki metropolitalnej” autorstwa Katarzyny Orfin i Janusza Krala, „Dylematy promocji turystyki religijnej” autorstwa Aleksandra Panasiuka, „Yield management w obiektach sakralnych?” autorstwa Adama Pawlicza, „Wycieczka po cmentarzu jako forma promocji miasta” autorstwa Urszuli Chrańchol i Kamili Peszko, „Turystyka religijna w strategii i promocji województwa podkarpackiego” autorstwa Krzysztofa Szpary i Magdaleny Skały, „Usługi hotelarskie jako element produktu turystyki religijnej – studium przypadku w okresie Świąt Bożego Narodzenia” autorstwa Marty Sidorkiewicz i Anny Tokarz, „Proces budowy produktu turystyki religijnej na przykładzie Kalwarii Wejherowskiej” autorstwa Marzeny Wanagos, „Stan obecny i perspektywy rozwoju turystyki religijnej w euroregionie Pradziad” autorstwa Bożeny Węckiej, „Obiekty kultu religijnego w kształtowaniu turystycznego wizerunku miejsca” autorstwa Mirosława Zalecha oraz „Kreowanie produktów i usług turystycznych na szlakach papieskich” autorstwa Ewy Lipianin – Zontek i Zbigniewa Zontka.

Łącznie zatem na tom składa się aż 37 tekstów, napisanych przez 53 autorów reprezentujących 21 ośrodków naukowych, Polską Organizację Turystyczną oraz Agencję Reklamową! Zaskakuje przyporządkowanie części tekstów do konkretnego rozdziału, np. przypisanie tekstu Marcina Łuszczyka „Podobieństwo charakteru turystyki religijnej do koncepcji rozwoju zrównoważonego”, który pojawia się w pierwszym rozdziale na temat podstaw badań nad turystyką religijną zamiast w rozdziale czwartym, czyli w ujęciu turystyki religijnej z punktu widzenia nauk ekonomicznych, albo zamieszczenie tekstu Teresy Gądek – Hawleny „Bezpieczeństwo przewozów autokarowych – znaczenie dla turystyki religijnej”, który z kolei pojawia się w rozdziale poświęconym turystyce religijnej w ujęciu nauk ekonomicznych, podczas gdy lepiej pasowałby chyba do bardziej ogólnych zagadnień poruszanych w rozdziale dotyczącemu podstaw badań nad turystyką.

W niektórych przypadkach trudno nie odnieść wrażenia, że autor tekstu nie bardzo ma pojęcie o turystyce, a turystyczną rzeczywistość i teorię zdecydowanie naciąga do swoich (hipo)tez. Dzieje się tak np. w tekście ks. Jana Flisa „Paweł – turysta Nowego Testamentu”, w którym możemy przeczytać, że święty Paweł był turystą, ponieważ: przebył tysiące kilometrów, kończył wyprawy w miejscu ich rozpoczęcia, korzystał z dostępnych środków lokomocji, podróżował w towarzystwie innych osób, był wdzięczny Bogu „za przygody”, dzielił się swoimi przekonaniem, był wierny własnym poglądom, korzystał z gościnności i podporządkowywał się zapraszającym, nawiązywał kontakty i więzi z ludźmi spotykanymi podczas wędrówki, a później je podtrzymywał. Jedyna cecha wspólna dla św. Pawła i turysty to ta, że przejawiał on zainteresowanie odwiedzanymi miejscami (s.22). W tekście Marcina Łuszczyka „Podobieństwo charakteru turystyki religijnej do koncepcji rozwoju zrównoważonego” czytamy z kolei, że „turystyka religijna z uwagi na swoje walory sprzyja osiągnięciu trwałej, wysokiej jakości życia – podstawowego celu rozwoju zrównoważonego”. Do tego wniosku doprowadza autora poprzedzające stwierdzenie, że turystyka ta jest uniwersalna, ponieważ odpowiada koncepcji zrównoważonego rozwoju, a „aktywny wypoczynek jest odpowiedzią na pozbawiony ruchu charakter pracy”, zaś „kontemplacyjny charakter tej formy podróżowania, który ułatwia osiągnięcie równowagi wewnętrznej, daje poczucie szczęścia, przybliża do sacrum, pozwala spojrzeć na problemy codzienności z zupełnie innej perspektyw” (s. 32-33). Wszystkie te rozważania zostały poprzedzone omówieniem definicji turystyki religijnej oraz koncepcji rozwoju zrównoważonego, ale nie są poparte jakimikolwiek badaniami, chociażby analizami innych prac naukowych. Zamiast rzetelnego naukowego podejścia, zważającego na słowa i uzasadniającego każda tezę, otrzymujemy więc typowe - chciałoby się powiedzieć - eklezjalne - „lanie wody” z powoływaniem się na tzw. ogólnie uznane (uznane?) autorytety lub stwierdzenia.

Nie brakuje także tekstów, które prowadzą donikąd, np. tekst Ewy Lipianin – Zontek oraz Zbigniewa Zontka „Kreowanie produktów i usług turystycznych na szlakach papieskich”, w którym czytamy, że artykuł podejmuje próbę wskazania na istniejące i potencjalne możliwości kreowania produktów i usług turystycznych na Szlakach Papieskich, co może doprowadzić do zmiany postrzegania i odbioru takiego Szlaku. A następnie znajdujemy jedynie wybiórczy spis Szlaków Papieskich, z których niektóre są omówione, a inne tylko wymienione, następnie autorzy podają główne cele wędrowania tymi szlakami, a dalej wspominają, że dobrze by było, gdyby na szlakach były sprzedawane jakieś produkty związane z Papieżem, bo pewno niektórzy turyści by je kupili, a szeroki wachlarz produktów i dobre zaplecze usług sprawi, że przybędzie więcej turystów, co dalej przełoży się na pozytywne wyniki ekonomiczne. Całość wywodu jest przeprowadzona na zasadzie dowodzenia logicznego nie popartego przykładem. Natomiast badania przeprowadzone przez autorów wskazują na fakty należące do innego porządku: a mianowicie, że za zainteresowaniem ze strony turystów nie podąża informacja, promocja czy zaplecze usługowe. Także z tekstu Teresy Gądek – Hawleny „Bezpieczeństwo przewozów autokarowych – znaczenie dla turystyki religijnej” niewiele wynika. Autorka z jednej strony

próbuję diagnozować stopień zagrożenia, wymienia czynniki, które mogą przyczynić się do zwiększenia zagrożenia na drogach – wskazuje tutaj na czynnik ludzki, stan techniczny taboru, stan dróg oraz czynniki atmosferyczne – i chociaż wszystkie te parametry popiera badaniami, to jednak nie dochodzi do żadnych sensownych wniosków. Kierowcy autobusów powodują mało wypadków, autokary są w coraz lepszym stanie, drogi są słabe, a za pogodę nikt nie bierze odpowiedzialności – więc teoretycznie przy niskim bezpieczeństwie na drogach, turysta jadący transportem zbiorowym do sanktuariów jest stosunkowo bezpieczny. Mimo tego autorka nie podejmuje próby poszukania jakichkolwiek innych powodów, dla których zdarzają się wypadki drogowe z udziałem autokarów turystycznych, o których sama wspomina we wstępie.

Poważnym mankamentem opracowania jest także nadmierne skupianie się na małych ośrodkach kultu (np. Piekary Śląskie, przygraniczny rejon nadbużański czy zupełnie niereprezentatywny dla polskiego turysty Québec) i szczegółowych zagadnieniach (np. „Wpływ religii na wybór destynacji turystycznych na przykładzie klientów Tui Centrum Podróży w Szczecinie”). Brakuje opracowań badających większe problemy czy większe ośrodki kultu, albo sytuacji, gdzie analiza konkretnego ośrodka lub problemu byłaby wstępem lub przykładem do opisu szerszej problematyki. Takie kompleksowe rozwiązanie – pomysł oraz opis szlaku znajdujemy np. w tekście Jana Sikory i Agnieszki Warteckiej – Ważyńskiej „Kapliczki przydrożne szansą rozwoju lokalnej turystyki religijnej”, którego autorzy postulują wytyczenie szlaków kapliczek. Jest to propozycja, z którą (przynajmniej jeśli idzie o postulat skatalogowania i szczegółowego opisu obiektów) trudno się nie zgodzić. Jednak dalsze pomysły, czyli wpisywanie do trasy szlaku wszelkich krzyży, kapliczek, figur przydrożnych, sanktuariów, drewnianych kościołów oraz wzbogacenie szlaku przez wiatraki, pałace, dworki czy ratusze - w celu zwiększenia jego atrakcyjności, wydaje się już być trochę naciągane, zaś dokładanie następnych warstw produktu turystycznego – tzn. rozbudowanie szlaku o sprzedaż pamiątek, wizualizacje lokalnych legend, pogadanki z księdzem – wydaje się już dość karkołomne, biorąc pod uwagę brak jakiegokolwiek próby oceny potencjalnej atrakcyjności takiego szlaku.

Duże lepiej opracowane są zagadnienia natury ogólnej. Z opracowania dowiadujemy się że turystyka religijna jest dziś jedną z najpowszechniejszych form turystyki uprawianą zarówno przez Polaków, jak i w ogóle przez turystów. Podkreśla to praktycznie każdy z autorów w niemal każdym tekście. Dostatecznie solidnie, bo na bazie badań terenowych opracowane zostały ważne w kontekście polskiego ruchu turystycznego zagadnienia dotyczące motywów pielgrzymek (Sławomir Pytel i inni „Motywy pielgrzymek do najważniejszych sanktuariów w Polsce”) oraz dostępności turystycznej konkretnej grupy obiektów (Armin Mikos v. Rohrscheidt „Faktyczna dostępność turystyczna obiektów sakralnych jako problem turystyki religijnej w Polsce”). Przydatna może być poprawnie przeprowadzona analiza działań promocyjnych POT-u względem oferty turystyki religijno – pielgrzymkowej (Jacek Olszewski „Analiza działań promocyjnych realizowanych przez Polską Organizację Turystyczną w odniesieniu do oferty w zakresie turystyki religijno pielgrzymkowej”) czy analiza dostępności oferty turystyki religijno – pielgrzymkowej w ofertach wybranych biur podróży (Beata Meyer i inni „Turystyka religijna jako element oferty produktowej wybranych biur podróży”).

Osobną kwestią jest bardzo zróżnicowana długość poszczególnych tekstów – najdłuższe opracowanie ma 24 strony, najkrótsze 8, średnio jest to natomiast 12 stron. Niestety, skracanie tekstów naukowych wydaje się obecnie dominującą tendencją polskiej refleksji nad turystyką. A szkoda, bo trudno mówić o dobrze opracowanym temacie i dobrze napisanym artykule naukowym, gdy ten ma zaledwie 10 czy 12 stron. Jeszcze większe zdziwienie może budzić fakt, że do 10-12 stronicowego artykułu (mającego często charakter wtórny i nie opartego na własnych badaniach) potrzebnych jest dwóch (dwoje), a czasem nawet aż troje autorów. Dziwną praktyką jest też niezamieszczenie bibliografii przy artykułach – tak jakby

redakcja tomu zdecydowała, że podawanie literatury w przypisach jest wystarczające. Redaktorzy nie zdecydowali się także na użycie coraz popularniejszych form obrazowania tekstów w postaci słów kluczy i streszczeń, choć akurat te ostatnie funkcjonują w formie wstępów, które wstępami jako takimi nie są, ale z powodzeniem mogłyby uchodzić za streszczenie właśnie. Co ciekawe, anglojęzyczne streszczenia tekstu nie są jednak dokładnym tłumaczeniem tego, co zostało zawarte w polskim wstępie. Niestety nie dowiemy się także zbyt wiele na temat autorów, tom nie daje także szansy bezpośredniego skontaktowania się z nimi. Jedyna informacja, jaka się pojawia, to nazwa ich macierzystych uczelni i zakładów naukowych. Jeszcze rzadziej spotykaną praktykę stanowi fakt, że niektórzy autorzy tekstów zamieszczonych w tomie są jednocześnie wymienieni jako recenzenci tegoż tomu.

Monografia, jak każdy spośród zbiorów dotyczących konkretnego wycinka turystyki – jest ważna. Część artykułów z pewnością spełnia postawione przed nimi zadania i porusza kwestie ważne dla turystyki religijnej. Jednak sito selekcji podejmowanych zagadnień powinno być gęstsze tak, by publikowane teksty były faktycznie tekstami dotyczącymi konkretnych problemów badawczych, a nie pisaniem dla pisania z potrzeby wypełnienia uczelnianego minimum.